

Jak nepřednášet

Je udivující, že po celou svou profesionální dráhu narážíme na nedostatky v odborném ústním projevu, ať již na konferencích, na seminářích nebo při přednáškách na vysoké škole. A často nezáleží příliš na tom, jestli je přednášející vynikajícím a zkušeným odborníkem nebo začínajícím asistentem – je to spíš věcí přirozeného talentu, protože výcvik v tomto směru je u nás velmi podceňován. Zažil jsem na Přírodovědecké fakultě skvělou jednosemestrovou přednášku Dr. A. Schütze, který v té době byl řadovým asistentem, a o pár let později téměř odšeptanou a nesrozumitelnou přednášku jeho šéfa, jinak vynikajícího odborníka v elektrochemii, prof. J. Dvořáka. Samozřejmě, jako posluchači chyby druhých ostře vnímáme, kdežto své vlastní většinou nikoliv. I když bylo na toto téma napsáno a publikováno již dost, neustále se s těmito prohřešky setkáváme.

Je to škoda, protože jinak cenná přednáška může být špatným projevem zcela znehodnocena. Co je příčinou tohoto stavu? Možná to, že rétorika, která byla v dávných dobách na některých školních ústavcích povinným předmětem, se už dávno nevyučuje. Za mých studijních let (1964 až 1969) se řadový student vysoké školy dostal k přednášení poprvé vlastně až při obhajobě diplomové práce. Dnes to už bude asi lepší, ale při ústních referátech studentů se stále hodnotí daleko více odborná než řečnická úroveň. A přitom by stačilo, aby dohlížející pedagog trval na dodržování určitých zásad.

Co tedy patří mezi ty základní řečnickovy hříchy? Jedním z hlavních je přednášení bez ohledu na složení posluchačů. Jestliže má auditorium široký rozsah specializací, jako tomu bývá při plenárních přednáškách na velkých konferencích nebo kongresech, a řečník po několika úvodních větách zabředne do speciálních detailů, pak velkou část publika brzy otráví a mnozí upadnou do dřímoty, protože se přednáška pro ně stane nesrozumitelnou. Zažil jsem to i při přednášce jednoho nobelisty. Pohled od řečnického pultu do sálu na spící publikum je mimořádně demotivující. V takových případech je mnohem cennější a vůči posluchačům ohleduplnější, když řečník posílí onu „didaktickou“ nebo popularizační stránku svého příspěvku, důkladně vysvětlí základní pojmy, zatímco vlastní přínos omezí, i za tu cenu, že tolik neoslší. Přirozeně, čím je odborně zaměření přítomných posluchačů bližší přednášenému tématu, tím více odborných detailů (a odborného žargonu) si rétor může dovolit.

Dalším velmi častým faulem vůči publiku je přehuštěnost sdělení. Při vědomí časového limitu a ve snaze před-

vést co největší množství svých úžasných výsledků, zahlcuje řečník auditorium tak rychlým sledem dlouhé řady obrázků, často miniaturizovaných (čímž zákonitě na jeden takový „snímek“ zbývá pár vteřin), že nemá ani čas např. vysvětlit, co je proti čemu vyneseno v grafech – a posluchač nemá šanci se např. zorientovat v chemických vzorcích, ani stihnout přečíst matematické rovnice, v nichž v každé je deset nedefinovaných symbolů, natož je pochopit. Pamatuji se na jednu zvlášť otrěsnou přednášku, kdy byla asi na 10 sekund promítnuta tabulka o 12 řádcích a 12 sloupcích, a to s minimálním komentářem (ale taková je každá čtvrtá-pátá). Čím více detailů se vtěsná do jednoho promítaného obrázku, tím větší zmatek nastane v myslích posluchačů.

Samostatnou kapitolou jsou okouzlující možnosti PowerPointu. Všechny ty barevné a animační efekty, pokud jsou nadužívány, spíše odvádějí pozornost od obsahu sdělení. Méně je zde často více. S tím souvisí i zlovyk používat nedostatečně velké fonty pro texty v obrázcích, což způsobuje, že posluchač v zadních řadách nic nepřečte. Aspoň 22 bodů, prosím! V takových případech občas jako posluchač zatoužím po éře křídý a tabule (vzpomínám s nostalgií na teoretickou fyziku paní profesorku Černou z MFF UK Praha, která nám krásně přednášela teorii pole a Maxwellovy rovnice právě jen s křídou a všechno bez logických skoků pečlivě odvozovala).

Málokterý řečník má tolik odpovědnosti, aby si svou přednášku předem sám pro sebe odříkal, změřil čas, který mu zabere a případně ji zkrátil. Je běžným jevem, že vymezený čas uplyne, předsedající nervózně popochází kolem prezentujícího, dívá se významně na hodinky, a ten mluví a mluví. Někdy hovoří i zády k publiku, případně mu mává rozsvíceným laserovým ukazovátkem do očí.

Ponechám stranou běžné řečnické zlovyky, jako je špatná výslovnost, drmolění, vkládání plevelných slov (tedy, v podstatě, vlastně,...), protože s tím se asi budeme muset smířit, dokud se ve školách neobnoví rétorika (o čemž silně pochybuji).

Píši tento úvodník v červnu, tedy před začátkem hlavní sezóny vědeckých setkání a v očekávání své účasti na jedné zahraniční konferenci a na Sjezdu chemických společností v Tatrách. Obávám se, že až budu mít v ruce zářijové číslo Chemických listů, kde by tento úvodník měl vyjít, budu mít za sebou jako posluchač zase několik přednášek, které budou dobře ilustrovat všechny zmíněné nešvary. Pedagogové a školitelé, pokuste se s tím něco udělat!

Jiří Podešva